

Линник Тетяна

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін

Білоцерківський національний аграрний університет,

м. Біла Церква, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-7712-6543>

електронна адреса: linniktv@ukr.net

ВИКЛИКИ ПРАВОВОЇ МОДЕЛІ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

У тезах висвітлене реалізацію в Україні норм міжнародного гуманітарного права у вимірі вітчизняних адміністративних моделей, форм та механізмів, серед іншого пов'язаних із протидією російській агресії.

Ключові слова: імплементація, міжнародне гуманітарне право, російська агресія.

Lynnyk Tetiana

*Candidate of Law, Associate Professor of the Department of Constitutional Law
and Theoretical and Legal Disciplines*

Bila Tserkva National Agrarian University, Bila Tserkva, Ukraine

CHALLENGES OF THE LEGAL MODEL OF IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW NORMS IN UKRAINE

The abstracts highlight the implementation of international humanitarian law norms in Ukraine in the context of domestic administrative models, forms and mechanisms, including those related to countering Russian aggression.

Key words: implementation, international humanitarian law, Russian aggression.

Українська влада тривалий період приділяла увагу до питань міжнародного гуманітарного права (далі – МГП). Постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 21 липня 2000 р. № 1157 було утворене Міжвідомчу комісію з імплементації в Україні МГП та затверджене Положення про неї [7]. Міжвідомчу комісію Положення визначало як постійно діючий координаційний орган, утворений КМУ з метою забезпечення реалізації міжнародно-правових зобов'язань України, що випливають з Женевських конвенцій про захист жертв війни від 12 серпня 1949 р., Додаткових протоколів до них та інших міжнародних договорів з питань гуманітарного права [7]. Головою Міжвідомчої комісії мав бути за посадою Міністр юстиції, а його заступником, також за посадою, голова Національного комітету Товариства Червоного Хреста; організаційне, матеріально-технічне та фінансове забезпечення діяльності Міжвідомчої комісії

покладалося на Міністерство юстиції, крім його представників у комісії було декілька посадовців різних відомств, основним виміром роботи цієї структури явно вбачалася участь у нормотворчості та у контролі за нормотворчістю, після 2006 року це Положення не зазнавало змін аж до свого скасування у 2017 році [7].

Нову Міжвідомчу комісію з питань застосування та реалізації норм МГП в Україні було затверджене постановою КМУ від 26 квітня 2017 р. № 329, якою було затверджене склад цієї комісії, затверджене Положення про неї та скасоване постанову КМУ від 21 липня 2000 р. № 1157; постанова КМУ № 329, із певними змінами [1]; [2], є чинною досі [8]. Положення 2017 р. визначило Міжвідомчу комісію як дорадчий орган, що діє при КМУ, у сфері сприяння забезпеченню реалізації міжнародно-правових зобов'язань у галузі МГП. Положення включило до компетенції Міжвідомчої комісії сприяння забезпеченню координації дій органів виконавчої влади з питань застосування та реалізації норм МГП в Україні; збір і здійснення моніторингу інформації про дотримання норм МГП в Україні та випадки їх порушення, а також сприяння розробленню механізму належної фіксації таких порушень, надання пропозицій щодо вжиття заходів реагування на них [8].

Орган, якій відповідав за діяльність цієї Міжвідомчої комісії, з 2017 року неодноразово змінювався, спочатку це було Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, потім певний період відповідний функціонал було надане Міністерству України у справах ветеранів, а тепер за організаційне, інформаційне, матеріально-технічне забезпечення діяльності комісії відповідає Міністерство розвитку громад та територій України, та її очолює голова, яким за посадою є Віце-прем'єр-міністр з відновлення України; секретарем Міжвідомчої комісії є керівник структурного підрозділу Міністерства розвитку [8].

Доволі примітно, що до Міжвідомчої комісії включене, за згодою, не тільки представника Товариства Червоного Хреста України, але й представників Міжнародного комітету Червоного Хреста та Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, «два представники наукових/науково-навчальних установ, що спеціалізуються та проводять системні наукові дослідження у сфері МГП» та «два представники громадських організацій, які сприяють розповсюдженню та застосуванню норм МГП» [8]. Окремо слід вказати на Порядок маркування в особливий період будівель та споруд, транспортних засобів, які підпадають під дію норм МГП, відповідними розпізнавальними знаками (емблемами), схвалений постановою КМУ від 21 жовтня 2022 р. № 1199 [5].

Порядок 2022 р. встановлює, що переліки об'єктів МГП визначаються органами державної влади, місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання на підставі методик, які розробляються та затверджуються чотирма профільними центральними органами. Порядок 2022 р. передбачає, що переліки об'єктів МГП підлягають періодичному уточненню, але не рідше ніж один раз на рік станом на 1 січня поточного року, а інформація про заходи щодо

Section 3. International cooperation in the field of expert provision: experience and national practice

маркування об'єктів МГП відображається у планах цивільного захисту на особливий період, які розробляються органами державної влади, місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання [5].

Відповідно до Порядку 2022 р. МОЗ України має визначати методику щодо медичних формувань та санітарно-транспортних засобів; МВС України – стосовно установок чи споруд, що містять небезпечні сили, а також об'єктів цивільного захисту; Мінрозвитку України – щодо об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення; Міністерство культури – щодо культурних цінностей тощо [5]. Наказом МОЗ України від 29 листопада 2024 р. № 1985 було затверджене Методику визначення медичних формувань та санітарно-транспортних засобів, що відносяться до об'єктів міжнародного гуманітарного права та потребують маркування відповідними розпізнавальними знаками (емблемами) [3]. Окремо слід вказати на постанову КМУ від 15 березня 2024 р. № 301, якою було затверджене Порядок проведення моніторингу стану дотримання норм МГП у зв'язку із збройною агресією проти України та Порядок функціонування, ведення та доступу до відомостей електронної інформаційної системи порушень норм МГП внаслідок збройної агресії проти України, при цьому створення та формування цієї електронної інформаційної системи покладалося на Мінрозвитку [4].

Водночас примітно, що схвалений водночас Порядок функціонування, ведення та доступу до відомостей електронної інформаційної системи порушень норм МГП внаслідок збройної агресії проти України надає навіть визначення МГП, як «системи міжнародно визнаних правових норм і принципів, що застосовуються під час збройних конфліктів, встановлюють права і обов'язки суб'єктів міжнародного права, зокрема щодо заборони чи обмеження використання певних засобів і методів ведення збройної боротьби, забезпечення захисту жертв конфлікту тощо» [4]. Окремо слід згадати про діяльність Тимчасової спеціальної комісії парламенту з питань міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права в умовах збройної агресії російської федерації проти України, створеної парламентською постановою від 1 липня 2022 р. № 2351-IX.

Як впливає із Звіту цієї Тимчасової спеціальної комісії, затвердженого постановою Верховної Ради України від 20 березня 2023 р. № 2965-IX [6], до її основних завдань було віднесено підготовку і доопрацювання законопроектів з питань: імплементації принципів і норм міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права, що регулюють поведінку сторін конфлікту та встановлюють відповідальність за вчинення міжнародних злочинів; дотримання та захисту прав і свобод осіб, які перебувають у районі ведення бойових дій та на тимчасово окупованих територіях, захисту цивільних об'єктів, у тому числі культурних цінностей, під час воєнного стану [6]. Водночас практичні результати діяльності цієї Тимчасової спеціальної комісії вбачаються доволі обмеженими.

Отже, дослідивши аспекти адміністративних моделей, форм та механізмів реалізації в Україні норм міжнародного гуманітарного права, слід констатувати, що відповідний функціонал знайшов своє активне відображення на рівні підзаконних нормативних актів. Водночас діяльність Міжвідомчої комісії з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права в Україні, так саме як й Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права в умовах збройної агресії російської федерації проти України потребує у цьому вимірі на істотне удосконалення. Не сприяють ефективності відповідної імплементації й розпорошеність компетенції у сфері імплементації міжнародного гуманітарного права між різними органами влади в Україні та періодична трансформація відповідних міністерств.

Перелік використаних джерел:

1. Про внесення змін до складу Міжвідомчої комісії з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права в Україні: розпорядження КМУ від 22 серпня 2025 р. № 889-р. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-2025-p>.

2. Про внесення змін до складу Міжвідомчої комісії з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права в Україні: розпорядження КМУ від 27 серпня 2024 р. № 804-р. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/804-2024-p>.

3. Про затвердження Методики визначення медичних формувань та санітарно-транспортних засобів, що відносяться до об'єктів міжнародного гуманітарного права та потребують маркування відповідними розпізнавальними знаками (емблемами): наказ МОЗ України від 29 листопада 2024 р. № 1985. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1914-24>.

4. Про затвердження порядків з питань проведення моніторингу стану дотримання норм міжнародного гуманітарного права у зв'язку із збройною агресією проти України та функціонування, ведення та доступу до відомостей електронної інформаційної системи порушень норм міжнародного гуманітарного права внаслідок збройної агресії проти України: постанова КМУ від 15 березня 2024 р. № 301. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/301-2024-p>.

5. Про затвердження Порядку маркування в особливий період будівель та споруд, транспортних засобів, які підпадають під дію норм міжнародного гуманітарного права, відповідними розпізнавальними знаками (емблемами): постанова КМУ від 21 жовтня 2022 р. № 1199. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1199-2022-p>.

6. Про звіт Тимчасової спеціальної комісії ВРУ з питань міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права в умовах збройної агресії рф проти України про виконану роботу: постанова ВРУ від 20 березня 2023 р. № 2965-IX. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2965-20>.

Section 3. International cooperation in the field of expert provision: experience and national practice

7. Про утворення Міжвідомчої комісії з імплементації в Україні міжнародного гуманітарного права: постанова КМУ від 21 липня 2000 р. № 1157. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1157-2000-п>.

8. Про утворення Міжвідомчої комісії з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права в Україні: постанова КМУ від 26 квітня 2017 р. № 329. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-2017-п>.